

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-39>

УДК 338.25

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «МІСЦЕВИЙ РОЗВИТОК» ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

CHARACTERISTICS OF THE LOCAL DEVELOPMENT CONCEPT THROUGH THE PRISM OF TRANSFORMATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY

Глинський Назар Юрійович

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2139-9706>

Hlynskyi Nazar

Lviv Polytechnic National University

У статті проаналізовано підходи, які застосовуються міжнародними організаціями, українськими та закордонними вченими до визначення змісту поняття «місцевий розвиток». Доведено, що реконструкція політичної, соціальної та економічної системи в Україні має багато аспектів. Одним із них, як слід вважати дуже важливим, є місцевий вимір змін, що відбуваються. На підставі проаналізованих підходів до визначення поняття «місцевий розвиток», обґрунтовано, що його слід доповнити конкурентністю – діяльністю соціально-економічної системи у середовищі конкуренції за обмежені ресурси розвитку. Територіальні громади, диспонуєчи внутрішніми ресурсами та знаходячись у певному спільному для усіх зовнішньому середовищі, прагнуть максимізувати власні вигоди, досягаючи таким чином попередньо визначених стратегічних цілей розвитку.

Ключові слова: місцевий розвиток, соціально-економічна система, конкуренція, ендogenous ресурси, екзогенні фактори.

The approaches used by international organizations, Ukrainian and foreign scholars to determine the meaning of "local development" were analyzed in the articles. It is proven that the reconstruction of the political, social and economic system in Ukraine has many aspects. One of them, as it should be considered very important, is the local dimension of the changes taking place. The starting point for defining the concept of local development is to answer the question what do the terms: local, local scale, local community, local authority mean, and how to define development. Locality – often treated as a distinguishing feature – relates to a relatively small area. The local system, delimited according to the parameters of the administrative division, should also take into account the results of such features as: historical past, specific socio-economic, cultural and even geographical features. The local scale covers the territory with a diversified surface, characterized by economic, social, cultural and political homogeneity and a common broadly understood identity. Residents, through the local authority (local self-government), have the right to decide on all matters relating to the local community, with the exception of reserved for state institutions". This rule applies to both meeting the needs in the field of servicing everyday life and making decisions about socio-economic development. However, it should be remembered that to activate a permanent, irreversible dynamics of development, the local scale must, however, represent an appropriate critical mass, expressed in the appropriate density of institutions, the number of actors in local life and the necessary relations between them and with the external environment. Based on the analyzed approaches to the definition of local development, it is justified that it should be supplemented by competitiveness – the activities of the socio-economic system in an environment of competition for limited development resources. Territorial communities, having internal resources and being in a common external environment for all, seek to maximize their own benefits, thus achieving predetermined strategic development goals.

Keywords: local development, socio-economic system, competition, endogenous resources, exogenous factors.

Постановка проблеми. Широке застосування поняття «розвиток» у науковій літературі, по відношенню до постановки практичних

завдань дає вагоме коло до його трактувань. Сама категорія «розвиток» – без будь-якої додаткових уточнюючих його характеристик,

таких як «місцевий», «економічний», «соціальний», «інфраструктурний» в незалежності від того, чи важливими є аспекти змісту цього поняття, територіального виміру чи способів його квантифікації, є важким до формулювання. Ситуація ускладнюється також тим, що розвиток може виражатися як через показники економічного зростання, так і соціальні, демографічні та інші показники; може бути описуватись як якісними, так і кількісними параметрами; містити як суб'єктивні (такі, що базуються на думці опитуваних) так і об'єктивні (містять звітні, статистичні дані) дані. Отже, зміст, територіальний вимір або метод вимірювання – дуже важко визначити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням змісту поняття місцевого розвитку займається широке коло як вітчизняних, так і закордонних вчених, серед яких можна виокремити О. Шубравську, Ю. Погорелова, А. Гапоненка, О. Карого, Ю. Петрушенка, А. Штандо, А. Окрашевська та ін. Фахово також цьому питанню приділяють увагу такі міжнародні організації, як Організація економічного співробітництва та розвитку, Світовий банк, Міжнародна організація праці. Кожна із зазначених сторін, у відповідності до предмету своєї наукової та/або практичної діяльності виокремлює ті чи інші характеристики цього поняття.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри обґрунтованість існуючих підходів до дефініції поняття місцевого розвитку, їхню коплементарність, вважаємо їх такими, що не в повній мірі відображають сучасний стан справ, в яких відбуваються процеси, що ведуть до розвитку окремих територій.

Формулювання цілі статті. Метою статті є узагальнення та доповнення існуючих підходів до формулювання поняття місцевого розвитку через призму трансформації національного господарства України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Е. Шубравська та Ю. Погорелов дотримуються думки, що розвиток – це процес переходу системи з одного стану в інший, що супроводжується зміною її якісних і кількісних характеристик [1; 2]. В тому чи іншому формулюванні вони підкреслюють, що розвиток – це процес змін, у ході якого даний об'єкт переходить від простих, менш складних форм і станів до більш складних форм, більш досконалих у певних відношеннях. На думку А. Панкрухіна та О. Гапоненка розвиток – це рух уперед, формування нових рис,

становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюція, поліпшення, вдосконалювання, прогрес, а також ріст і розширення [3]. Тому розвиток загалом складається з позитивних змін як кількісного, так і якісного характеру. Це процес, заснований на ендогенних і екзогенних факторах. Враховуючи вищезазначені критерії, розвиток слід визначати як довготривалий процес бажаних позитивних змін цілеспрямованого характеру, спрямований на досягнення вищого за сучасний рівень розвитку в окремих його вимірах. Таким чином, як стверджує Х. МакКан та С. МакКлоскі, найповніше значення терміна «розвиток» виходить за межі матеріального прогресу та економічного зростання, є ширшими за ці поняття [4]. Зростаюче значення такого критерію успішності діяльності, як якість життя слід сприймати як те, що розвиток нерозривно пов'язаний з соціально-економічним виміром, а отже, окрім традиційно економічних характеристик, цей розвиток прирівнюється до зростання якості життя громади на певній території, покращення доступності культурних благ, підвищення рівня громадської безпеки, а також турботи про стан інфраструктури навколишнього природного середовища. У результаті розвиток, створюючи можливості для внесення позитивних змін у такі сфери життя, як економіка, суспільство, культура, політика, екологія тощо дає змогу створювати нову додану вартість: як на рівні окремого індивідууму, так і на громадському/суспільному рівні. Прикладами цієї доданої вартості, як подають це Р. Броль та А. Класік можуть бути: товари та послуги, що задовольняють внутрішні та зовнішні потреби, зайнятість населення, а також прихід нових компаній (інвесторів), що підвищують конкурентоспроможність місцевого ринку праці [5; 6]. Також, згадані автори вказують і на нематеріальний вимір доданої вартості (знання, кваліфікацію, навички), а також на привабливість пропозиції щодо місця розташування, яка є результатом поєднання «твердих» факторів у вигляді технічної інфраструктури та «м'яких» факторів, під якими вони це розуміють, зокрема, високотрасне природне середовище. Поза дискусійністю поділу на тверді та м'які фактори, запропоновану польськими науковцями, вважаємо їхню позицію цілком обґрунтованою. Продовжуючи запропоновану ними логіку роздумів, зазначимо, що у ситуації, коли розвиток розглядається у внутрішньо цілісній соціально-територіальній системі, що має характерні просторові, економічні та

культурні властивості, а також виявляє схожі потреби та ієрархію їх цінностей, стає можливим оперувати термінами місцевий, субрегіональний або регіональний розвиток.

Сутнісна схема аналізу, присвячена визначенню місцевого розвитку, прийнята О. Карим, передбачає, що дослідження, присвячені місцевому розвитку, зосереджуються на визначенні та зв'язуванні його з трьома взаємодоповнюваними площинами [7]. Перша – це соціокультурна площина, друга – екологічна площина, третя – економічна. Перший рівень місцевого розвитку досягається покращенням умов і обсягів наданих медичних послуг, освітніх послуг, культури, безпеки та громадського порядку, а також житла, забезпеченням належного (не дестимулюючого) рівня соціального забезпечення. Розвиток на екологічному рівні означає як позитивну зміну компонентів природного середовища даної території, так і гальмування процесів деградації місцевих природних екосистем. Зрештою, місцевий розвиток в економічному вимірі виражається через позитивну динаміку створення нових суб'єктів господарювання.

А. Штандо розширює економічний вимір місцевого розвитку, включаючи кількісний і структурний розвиток суб'єктів господарювання на певній території [8]. Визначене таким чином поняття враховує такі аспекти діяльності підприємств, як удосконалення та впровадження нових продуктів і послуг, розширення ринків збуту, модернізація технологій виробництва, а також здійснення інвестицій, збільшення зайнятості та ефективності виробництва, а в кінцевому підсумку також ініціювання діяльності щодо зміцнення суб'єктів господарювання у фінансовому та капітальному вимірі. Більше того Світова організація торгівлі, як і багато інших організацій та авторів, що займаються питаннями місцевого розвитку, його економічну складову де-факто утотожують з розвитком у його комплексному, т.зв. «сталому» вимірі, включаючи в поняття місцевого економічного розвитку такі формулювання, як «покращення якості життя для всіх членів громади» [9], залучення зацікавлених сторін громади [10], стратегічного партнерства [11], ефективного використання наявних обмежених ресурсів [12].

Подібну позицію щодо визначення А. Окрашевська, І. Бжезінський та Я. Квятковський, пропонуючи лише відмінні складові синонімічного в своїй інтегральності поняття [12]. Вони вказують на те, що місцевий розвиток слід розглядати у кількох взаємодоповнюю-

чих вимірах. Перший – це культурний вимір, що враховує культивування традицій, звичаїв, звичок і поведінки, характерних для даної території. Другий вимір місцевого розвитку створює природне середовище, і діяльність з розвитку, що здійснюється як його частина, є, серед іншого, шляхом охорони існуючої природної спадщини. Третій вимір створюється за рахунок забезпечення якісних освітніх послуг. Розвиток, який завдяки ним відбувається, виражається у збільшенні знань, кваліфікації та навичок жителів певної місцевості. Останній вимір місцевого розвитку, на думку цитованих авторів, є економічним аспектом і виражається у збільшенні багатства жителів, зміні економічних умов для реалізації індивідуальних прагнень членів територіальної громади. Автори дотримуються позиції, що реальний розвиток можливий лише за умови рівноваги між усіма чотирма його елементами. Виконання цього постулату слід вважати обов'язковою умовою сталого в часі розвитку на місцевому рівні.

У публікації О. Берданова та О. Вакуленко кількість виділених вимірів місцевого розвитку збільшується до п'яти [13]. Зазначені автори вказують на соціальний вимір місцевого розвитку – з урахуванням процесів демографічних і соціальних змін і змін у культурному середовищі, потім надають екологічний вимір – включаючи зміни в природному середовищі та в інфраструктурі, що служить для захисту цього середовища. Далі також ними наводиться інфраструктурний вимір з підкресленням того, що він охоплює розвиток інфраструктури в таких сферах, як: транспорт, телекомунікації, електроенергія, водопостачання, водовідведення та опалення. Останні два виміри – економічний і просторовий – відповідають послідовно процесам розвитку місцевої економічної бази, а також новим формам просторового розвитку. А. Ткачук, В. Кашевський, П. Мавко додають, що місцевий розвиток, що розглядається в рамках вищезгаданих вимірів, проявляється як у формі процесів, так і тенденцій змін, що відбуваються в різних структурах, наголошуючи на важливості та ролі місцевого самоврядування у започаткуванні процесів місцевого розвитку та підтримці/координації їх реалізації [14].

Багатогранності значення місцевого розвитку підкреслюють фахівці Світового банку та Міжнародної організації праці, які дотримуються точки зору, що місцевий розвиток – це одночасний розвиток місцевих сфер життєдіяльності у всіх його вимірах. В науковій

літературі зустрічаються різні підходи до виокремлення та групування окремих сфер місцевого розвитку, але те, що об'єднує наукові погляди – це переконання, що використання терміну розвиток у локальному вимірі справедливе лише тоді, коли воно стосується чітко відокремленої території [16; 17].

А. Штандо привносить іншу перспективу у поняття розвиток на територіальному рівні. Він вказує на важливість розділення двох вимірів: місцевого та регіонального, у яких місцевий розвиток має бути визначено та описано. Місцева перспектива зводиться до розуміння місцевого розвитку як «довгострокового, неуніфікованого, багатовимірного, самопідтримуваного процесу перетворення структур місцевої системи, взаємозв'язків між ними та їхніх відносин із навколишнім середовищем, співучасть у реалізації бажаних понадлокальних процесів, попередньо запланованих, за спільної участі, взаємоузгоджених та відповідно до ідеї інтегрованого порядку, насамперед за рахунок та в інтересах місцевих спільнот, шляхом консенсусної мобілізації переважно ендогенних чинників» [8]. Регіональна перспектива визначає процеси розвитку та їх результати з рівня регіональних соціально-економічних систем. Згідно з його формулюванням, місцевий розвиток визначається внаслідок поділу понадлокальних (регіональних) систем і взаємозв'язків в середині цих систем та їх оточенням. При чому, процеси, що визначають певний агрегований ефект на регіональному рівні, є наслідком процесів розвитку, що відбувається на рівні місцевого, в відповідних адміністративно-територіальних утвореннях базового рівня. При цьому, погоджуємось з автором, що регіональна перспектива не означає просте накопичення ефектів, отриманих на місцевому рівні (рівні територіальних громад). Тому регіональна система та її розвиток не розглядаються як сума ефектів розвитку, досягнутих адміністративно-територіальними утвореннями нижчого рівня. Роль місцевого рівня полягає у створенні «знизу вгору» умов для ініціювання, стимулювання та ефективної реалізації процесів розвитку на рівні вищому за муніципальний. Можемо зробити висновок, що місцевий розвиток, розглянутий з регіональної перспективи, є виразом своєрідної трансформації процесів місцевого розвитку в процеси розвитку на рівні регіону/субрегіону. Позиція А. Штандо, яка поділяє визначення місцевого розвитку на зазначені місцеву та регіональну, не є унікальним. Однак слід підкреслити, що вивчення фахової

наукової та прикладної літератури дає підстави стверджувати, що в ній набагато частіше представлений підхід до місцевого розвитку, відповідний місцевій перспективі.

Огляд підходів до визначення місцевого розвитку дозволяє узагальнити ознаки, які, незалежно від цитованих позицій, є універсальними за своєю природою для досліджень, присвячених проблемам місцевого розвитку. По-перше, це зв'язок між місцевим розвитком і процесним підходом. У цьому сенсі розвиток є результатом діяльності, що веде до конкретних змін у місцевому соціально-економічному просторі. Вираз «процес» пов'язаний з безперервністю в часі, тобто тривалістю певних явищ, реалізованих дій та відповідних їм результатів. У цьому сенсі місцевий розвиток не має певних часових рамок – це постійний процес, який характеризується змінною динамікою та результативністю. З точки зору системного підходу він є циклом пов'язаних видів діяльності (входів) і ефектів, отриманих при їх використанні, розв'язування конкретної проблеми або приведення до позитивних перетворень у даній функціонально-просторовій системі.

Вищезгадана характеристика місцевого розвитку підкреслює його другу рису, а саме довготривалий (стратегічний) характер. Сприйняття розвитку як довготривалого процесу є наслідком необхідності збалансувати очікування, ролі та інтереси різних суб'єктів у ньому. Довгостроковий характер також є похідною від того, що соціальні, економічні, екологічні та інші цілі, що ставляться на різних територіальних рівнях, пов'язані з довгостроковою перспективою їх реалізації. Нарешті, довгостроковий характер місцевого розвитку також є наслідком активізації внутрішніх факторів місцевого розвитку факторами, які трактуються як фактори зовнішнього середовища. Вказана мобілізація ендогенних ресурсів екзогенними факторами найчастіше пов'язана з набагато більш тривалою перспективою.

Довгостроковий/стратегічний характер місцевого розвитку та процесний характер місцевого розвитку пов'язані з наступною його ознакою – плануванням. Оптимізація досягнення передбачуваних цілей, зокрема тих, що поставлені в довгострокову перспективу, вимагає планування [15]. План місцевого розвитку не лише встановлює цілі та визначає перспективу їх реалізації, а й підпорядковує їх дії та підтримку для їх досягнення. Таким чином, планування не тільки підвищує ефек-

тивність (досяжність) визначених цілей, але й підвищує ефективність діяльності з розвитку території.

Також, вважаємо, що виокремлені вище характеристики поняття місцевого розвитку слід доповнити конкурентністю – діяльністю соціально-економічної системи у середовищі конкуренції за обмежені ресурси розвитку. Цілі розвитку, сформульованих на регіональному та національному рівнях, окрім іншого, передбачають територіально зрівноваженість розвитку, відображаючи таким чином потребу досягнення гомогенності розвитку територій в соціальному, економічному та екологічному вимірах. Натомість адміністративні одиниці базового рівня (які, власне, і є об'єктом дій та рішень, що реалізуються в рамках процесу місцевого розвитку) в цьому сенсі, диспонуєчи внутрішніми ресурсами та знаходячись у певному спільному для усіх зовнішньому середовищі прагнуть максимізувати власні вигоди, досягаючи таким чином попередньо визначених стратегічних цілей розвитку. Тому природньо, місцевий розвиток реалізується в межах сукупності соціально-економічних систем (в Україні – територіальних громад), кожна з яких знаходиться в умовах конкуренції за інвесторів, туристичні потоки, населення, які вільні у власному виборі на користь тієї чи іншої системи.

Отже, поняття місцевого розвитку, на нашу думку, повинно включати такі змістовні складові:

Позиції авторів, які займаються питаннями місцевого розвитку, попри спільний предмет наукових досліджень, відображають їх різні (іноді так, що суттєво відрізняються) погляди. Опосередковано це свідчить про те, наскільки складною та багатогранною є концепція територіального розвитку. Ця складність пояснюється не лише різними визначеннями, а й різними підходами до її пояснення та визначення причинних факторів, а також бар'єрів для розвитку. Враховуючи безліч спроб пояснити механізми місцевого розвитку, їх взаємну проникність, а іноді й суперечливість, вважаємо за необхідне упорядкувати та підсумувати концепції місцевого розвитку, що виникли до цього часу визначити чинники, котрі його детермінують та інструментарій, який здійснює на нього вплив.

На початку варто відмітити, що між концепцією, механізмом, та інструментарієм місцевого розвитку немає одностороннього зв'язку. Як зазначається в Енциклопедії сучасної України, концепція – це система поглядів, понять про ті чи інші явища або процеси, спосіб їхнього розуміння, тлумачення; основна ідея будь-якої теорії, головний її задум. Натомість механізм, трансформуючи визначення Францом Рело на потреби територіального розвитку, є поєднан-

Таблиця 1

Характеристики поняття місцевого розвитку

Характеристика	Змістовне наповнення	Джерело
Ендогенність	Чинники внутрішнього середовища є ключовими	1, 6, 7, 8, 17
Стратегічність	Довгостроковий характер цілей, які повинні бути досягнуті	3, 7, 8, 10, 13, 16
Процесний підхід	Неперервний/постійний характер діяльності	7, 10, 11
Керованість	Наявність суб'єктів, які, в межах визначених компетенцій, впливають на направленість та інтенсивність процесів розвитку	3, 8, 10, 11, 14, 17
Запланованість	Відповідність дій та рішень суб'єктів управління попередньо визначеному плану та системі цілепокладання	3, 8, 13, 15
Контекстуальність	Обмеженість та часткова детермінованість процесів розвитку географічним контекстом (чинники внутрішнього середовища)	1, 2, 7, 15
Комплексність	Направленість на досягнення цілей економічного, соціального та екологічного характеру	4, 5, 6, 7, 12, 13, 15, 16
Партисипативність	Потреба залучення усіх місцевих груп зацікавлених сторін у процес прийняття рішень та їх реалізації	4, 5, 6, 9, 10, 12, 17
Конкурентність	Діяльність просторово-функціональної системи у середовищі конкуренції за обмежені ресурси розвитку	---

Джерело: власна розробка на підставі [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17]

ням зовнішніх та внутрішніх чинників і засобів (тобто інструментів управлінського та регуляторного впливу), підібраних таким чином, який дозволяє за їх допомогою об'єктивно обмежені фактори виробництва використовувати таким чином, який спричиняє трансформації в відкритій соціально-економічній системі відповідно до попередньо визначених напрямків та досягнення заданих цілей.

З огляду на вище подане, концепцію місцевого розвитку не слід сприймати лише як суб'єктивно сконструйоване уявлення про функціонуючий механізм розвитку. Навпаки, вона нормативно представляє припущення, що стосуються бажаної моделі місцевого розвитку, стаючи таким чином програмою, відповідно до якої можна модифікувати охарактеризований механізм.

Висновки. Представлені позиції свідчать про те, що особливий акцент при обговоренні концепцій місцевого розвитку слід зробити на визначенні його механізмів. Велика кількість авторських підходів, які претендують на концептуальний опис механізму місцевого розвитку, як нам бачиться, є наслідком:

– складності предмету дослідження: в той час як фактори і засоби, що об'єктивно впливають на розвиток конкретної територіальної одиниці (відіграючи роль «вхідного ресурсу») та результати цього розвитку можливо іденти-

фікувати та належним чином кількісно і якісно описати, аналіз механізмів місцевого розвитку, тобто процесів «перетворення засобів/ресурсів на результати» є, безумовно, складнішим, оскільки потребує формулювання концепцій, які слугуватимуть логічним обґрунтуванням напрямку та послідовності подій;

– диверсифікованістю об'єктів дослідження: для коректного, релевантного реаліям сьогодення опису факторів (тобто детермінант) розвитку слід брати до уваги велику їх кількість. Варто також враховувати просторову диференціацію умов, в яких відбувається місцевий розвиток. Як наслідок, у серед науковців немає єдиної, універсальної та зразкової концепції місцевого розвитку, яка б в однаковій мірі пояснювала цей розвиток, незалежно від соціальних, економічних, просторових та інших умов, які є об'єктивними для даної території. Кожна концепція, виходячи з припущень, що спрощують описувану реальність, намагається пояснити механізм розвитку, пов'язуючи вхідні ресурси з їх відчутними ефектами (результатами). Відмінності у формулюванні окремих понять є результатом сприйняття причини розвитку в різних факторах і їх конфігураціях, а також умов часу і місця, в яких емпірично перевіряються результати їх впливу на місцеві соціально-економічні системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрямки дослідження. *Економіка України*. 2005. № 1. С. 36–42.
2. Погорелов Ю.С. Категорія розвитку та її експленарний базис. *Теоретичні та прикладні аспекти економіки*. 2012. № 27. Т. 1 С. 30–34.
3. Гапоненко А.Л., Панкрухин А.П. Стратегическое управление. Москва : ОМЕГА-Л, 2006. 464 с.
4. McCann G., McCloskey S. From the Local to the Global: Key Issues in Development Studies. London : Pluto Press, 2009. 320 p.
5. Brol R. Rozwój lokalny – nowa logika rozwoju gospodarczego. *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*. 1998. № 785. S. 11–15.
6. Klasik A. Lokalny rozwój gospodarczy i metody jego budowania. *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*. 1996. № 734. S. 23–30.
7. Карий О.І. Комплексний розвиток міст: теорія та методологія стратегічного планування : монографія. Львів : ВЛП, 2011. 470 с.
8. Sztando A. Oddziaływanie samorządu lokalnego na rozwój lokalny w świetle ewolucji modeli ustrojowych gmin. *Samorząd Terytorialny*. 1998. № 11. S. 12–29.
9. Swinburn G., Goga S., Murphy F. Local Economic Development: a primer developing and implementing local economic development strategies and action plans. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/763491468313739403/pdf/337690REVISED0ENGLISH0led1primer.pdf> (дата звернення: 15.03.2022).
10. Бойко Н.І., Васильченко Г.В., Гірчак І.Я., Лукша Є.О., Оленковська Л.П., Парасюк І.Л., Ревенко Т.М., Серебрянська Д.М., Стасюк Р.П. Моделі місцевого економічного розвитку. Успішні практики. 2019. URL: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/dinaprintweb.pdf> (дата звернення: 15.03.2022).
11. Петрушенко Ю.М. Теоретичні основи сталого місцевого розвитку, орієнтованого на громаду. Суми : Університетська книга, 2013. 354 с.

12. Okraszewska A., Brzeziński I., Kwiatkowski J. Lokalny rozwój gospodarczy w kontekście wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. Warszawa: Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, 2002. S. 6–18.
13. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Київ : DESPRO, 2012. 88 с.
14. Ткачук А., Кашевський В., Мавко П. Стратегічне планування в громаді. Київ : УКЦ «Легальний статус», 2016. 96 с.
15. OECD. Smarter Local Economic Development. URL: <https://www.oecd.org/cfe/leed/local-development.htm> (дата звернення: 21.03.2022).
16. UN Habitat. Urbanization and development. URL: <https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/Local%20Economic%20Development%20in%20Practice.pdf> (дата звернення 21.03.2022).
17. World Bank. Local Economic Development. Developing and Implementing Local Economic Development Strategies and Action Plans. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/763491468313739403/pdf/337690REVISED0ENGLISH0led1primer.pdf> (дата звернення: 21.03.2022).

REFERENCES:

1. Shubravskaya O. (2005) Stalyi ekonomichnyi rozvytok: poniattia i napriamky doslidzhennia [Sustainable economic development: concepts and directions of research]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 1, pp. 36–42. (in Ukrainian)
2. Pohorielov Y. (2012) Katehoriia rozvytku ta yii eksplanarnyi bazys [Category of development and its explanatory basis]. *Teoretychni ta prykladni aspekty ekonomiky*, no. 27, t. 1, pp. 30–34. (in Ukrainian)
3. Haponenko A. & Pankrukhin A. (2006) Strategicheskoye upravleniye. Moscow: Omega-L, 464 p. (in Russian)
4. McCann G. & McCloskey S. (2009) From the Local to the Global: Key Issues in Development Studies. London: Pluto Press, 320 p.
5. Brol R. (1998) Rozwój lokalny – nowa logika rozwoju gospodarczego. *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, no. 785, pp. 11–15.
6. Klasik A. (1996) Lokalny rozwój gospodarczy i metody jego budowania. *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, no. 734, pp. 23–30.
7. Karyi O. (2011) Kompleksnyi rozvytok mist: teoriia ta metodolohiia stratehichnoho planuvannia [Integrated urban development: theory and methodology of strategic planning]. Lviv: VLP, 470 p. (in Ukrainian)
8. Sztando A. (1998) Oddziaływanie samorządu lokalnego na rozwój lokalny w świetle ewolucji modeli ustrojowych gmin. *Samorząd Terytorialny*, no. 11, pp. 12–29.
9. Swinburn G., Goga S. & Murphy F. Local Economic Development: a primer developing and implementing local economic development strategies and action plans. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/763491468313739403/pdf/337690REVISED0ENGLISH0led1primer.pdf> (accessed March 5, 2022).
10. Boiko N., Vasylychenko H., Hirschak I., Luksha Y., Olenkovska L., Parasiuk I., Revenko T., Serebrianska D. & Stasiuk R. Modeli mistsevoho ekonomichnoho rozvytku. Uspishni praktyky [Models of local economic development. Successful practices]. Available at: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/dinaprintweb.pdf> (accessed March 15, 2022). (in Ukrainian)
11. Petrushenko Y. (2013) Teoretychni osnovy staloho mistsevoho rozvytku, oriietovanoho na hromadu: Monohrafiia [Theoretical foundations of sustainable community-oriented local development: Monograph]. Sumy: Universytetska knyha, 354 p. (in Ukrainian)
12. Okraszewska A., Brzeziński I. & Kwiatkowski J. (2002) Lokalny rozwój gospodarczy w kontekście wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. Warszawa: Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, pp. 6–18.
13. Berdanova O., Vakulenko V. (2012) Stratehichne planuvannia mistsevoho rozvytku [Strategic planning of local development]. Kyiv: DESPRO, 88 p. (in Ukrainian)
14. Tkachuk A., Kashevsky V. & Mavko P. (2016) Stratehichne planuvannia v hromadi [Strategic planning in the community]. Kyiv: UKC “Lehalnyi status”, 96 p. (in Ukrainian)
15. OECD. Smarter Local Economic Development. Available at: <https://www.oecd.org/cfe/leed/local-development.htm> (accessed March 21, 2022). (in Ukrainian)
16. UN Habitat. Urbanization and development. Available at: <https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/Local%20Economic%20Development%20in%20Practice.pdf> (accessed March 21, 2022).
17. World Bank. Local Economic Development. Developing and Implementing Local Economic Development Strategies and Action Plans. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/763491468313739403/pdf/337690REVISED0ENGLISH0led1primer.pdf> (accessed March 15, 2022).